

Державний департамент США

Міжнародний звіт про свободу віросповідання за 2009 рік

Підготовлений Відділом з питань демократії, прав людини та праці

УКРАЇНА

Конституція та Закон про свободу совісті гарантують свободу віросповідання; інші закони та норми теж сприяли практиці вільного віросповідання.

Влада загалом поважала релігійну свободу на практиці. Протягом звітної періоду не відбулося жодних змін у статусі поваги до релігійної свободи з боку влади. Місцеві посадовці почасти ставали на той чи інший бік у суперечках між релігійними організаціями, і залишалися невирішеними проблеми реституції (повернення майна законним власникам); проте влада продовжувала сприяти поверненню окремих об'єктів комунальної власності.

Находили окремі повідомлення про прояви соціального насильства та дискримінації, зумовленої релігійною приналежністю, віросповіданням чи релігійною практикою, зокрема про прояви антисемітизму та анти-ісламських настроїв. Різні релігійні організації продовжували привертати увагу влади до своїх проблем, залагоджувати спори між різними конфесіями та обговорювати відповідне законодавство.

Уряд США обговорює з українською владою питання релігійної свободи в загальному контексті сприяння правам людини та висловлення занепокоєння щодо проявів антисемітизму. Представники посольства США теж порушували питання щодо проявів антисемітизму в розмовах з місцевими посадовцями, сприяли етнічній та релігійній терпимості шляхом проведення інформаційно-просвітницьких кампаній.

Розділ I. Релігійна демографія

Територія країни становить 233,000 квадратних миль, чисельність населення – 45,7 млн. За оцінками уряду в країні існують 33,000 релігійних організацій, які належать до 55 конфесій.

За даними офіційних урядових джерел 52% всіх релігійних громад складають організації православних християн. Українська православна церква Московського патріархату (скорочено УПЦ-МП) – найбільша релігійна спільнота, що має значну присутність в усіх областях країни за винятком Івано-Франківської, Львівської та Тернопільської. УПЦ-МП офіційно зареєстрована під назвою Українська православна церква. Друга за величиною православна спільнота – це Українська православна церква Київського патріархату (УПЦ-КП). Переважна більшість її прихильників проживає в західних і кількох центральних областях. УПЦ-МП не визнає УПЦ-КП. Українська автокефальна православна церква (УАПЦ) – найменша з трьох православних церков, і близько 70% її

парафіян мешкають у західній частині країни.

Прихильники Української греко-католицької церкви (УГКЦ) становлять найбільшу в країні неправославну релігійну спільноту, яка є найбільшою за чисельністю в західній частині країни. Членів УГКЦ налічується близько 4 мільйонів, з яких 93,5% мешкають у західних областях. Якщо прихильники трьох православних церков становлять більшість усіх віруючих у західній частині країни, то греко-католицькі громади становлять більшість у трьох з восьми західних областей: Львівській, Івано-Франківській і Тернопільській.

За оцінками деяких мусульманських лідерів кількість мусульман у країні сягає 2 мільйонів, хоча за оцінками влади та незалежних аналітичних центрів цей показник становить приблизно 500 тисяч. Більшість мусульман – це близько 300,000 кримських татар, які є третьою за чисельністю етнічною групою Криму. Кримські татари мають власний керівний орган (Меджліс кримськотатарського народу) і власну мову (кримськотатарську). Найбільш чисельні у Криму етнічні росіяни переважним чином належать до УПЦ-МП.

Римо-католицька церква, що налічує близько 1 млн. парафіян, традиційно пов'язана з громадянами польського походження, які здебільшого проживають у центральних і західних областях.

За даними Державного комітету у справах національностей та релігій 30% релігійних громад в Україні становлять протестанти. Союз церков євангельських християн-баптистів (Союз баптистів) – найбільша протестантська спільнота, що за її ж даними нараховує понад 300,000 членів і понад 2700 громад.

Інші релігійні громади – це п'ятидесятники, адвентисти сьомого дня, свідки Єгови, лютерани, іудеї, англіканці, кальвіністи, методисти, члени церкви Ісуса Христа святих останніх днів (мормони), пресвітеріани, буддисти, та послідовники Товариства Свідомості Крішни.

За даними перепису 2001 року Державний комітет статистики оцінює чисельність єврейського населення в Україні у 103,600 осіб. Проте за оцінками деяких лідерів єврейської громади близько 170,000 осіб народилося від матері-єврейки, і 370,000 осіб мають право іммігрувати до Ізраїлю з огляду на своє єврейське походження.

За даними опитування, проведеного у 2007 році незалежним науково-дослідницьким Центром ім. Разумкова, 40% респондентів вважають себе віруючими, що не належать до жодної конфесії, а 37% визнали себе прибічниками конкретної релігійної організації. З числа цих останніх 33% відносять себе до УПЦ-КП, 31% - до УПЦ-МП, 18% - до УГКЦ і 2,5% до УАПЦ. Менше 5% опитаних назвали себе римо-католиками, протестантами, мусульманами або іудеями.

За даними цього ж опитування 2007 р. з числа тих, хто вважає себе приналежним до конкретної релігійної спільноти, 34% заявили, що відвідують богослужіння 1-2 рази на рік; 23% - 1 раз на кілька місяців; 14% - 1-3 рази на місяць, 9% - один раз на тиждень; 2%

- кілька разів на тиждень; 6% - один раз на кілька років; і 9% - майже ніколи. Опитування також показало, що майже 90% релігійно-активних громадян є християнами, здебільшого православними, і що релігійна практика загалом найпотужніша в західній частині країни.

За даними опитування громадської думки, спільно проведеного у жовтні 2008 року Київським міжнародним інститутом соціології та Інститутом соціології Національної Академії Наук, рівень довіри суспільства до релігійних організацій вищий, ніж до парламенту, бізнес-сектора, освітньої та судової систем.

Розділ II. Стан речей з пошануванням релігійної свободи з боку влади

Політико-правова база

Конституція та Закон про свободу совісті в цілому забезпечують вільне сповідання релігії. Нормативні акти всіх рівнів повною мірою захищають це право від утиску з боку органів влади або приватних осіб.

Офіційної державної релігії в країні немає, проте в деяких регіонах менші релігійні групи скаржилися на нерівноправне ставлення до них з боку місцевих органів влади. У деяких центральних і південних областях на це зокрема скаржилися римо-католики, представники УГКЦ та мусульмани. І навпаки, в деяких західних областях, а також у Сумській області місцеві урядовці інколи відмовлялися вирішувати проблеми УПЦ-МП.

УПЦ-МП та провідні протестантські конфесії висловили занепокоєння тим фактом, що Президент Ющенко не полишає зусиль схилити УПЦ-МП і УПЦ-КП до подолання розбіжностей, які існують між цими двома найбільшими православними громадами. На їхню думку об'єднання – це питання, яке найкращим чином може бути вирішене самими церквами.

Держава офіційно відзначає численні релігійні свята, зокрема, Різдво, Великдень і Трійцю – усі за спільним для греко-католиків та православних юліанським календарем.

Закон дозволяє відбувати альтернативну невійськову службу тим особам, які відмовляються служити у війську через свої релігійно-етичні переконання, і забороняє створювати релігійні організації у військових установах і підрозділах.

За законом для того, щоб отримати статус «юридичної особи», релігійні групи зобов'язані реєструватися як місцеві чи загальнонаціональні організації та налічувати у своєму складі не менше 10 дорослих членів. Така реєстрація необхідна для провадження багатьох форм комерційної діяльності, в тому числі видавничої діяльності, банківських та майнових операцій. За законом процес реєстрації має тривати 1 місяць або 3 місяці, якщо влада зажадає експертного висновку щодо законного статусу громади, яка прагне зареєструватися. Відмова у реєстрації може бути оскаржена в суді. Закон «Про свободу совісті та релігійні організації» та Закон «Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців» містять суперечливі положення, які ускладнюють реєстрацію релігійних організацій. Попри неодноразові звернення Всеукраїнської Ради церков і

релігійних організацій та низки неурядових організацій (НУО), за станом на кінець звітної періоду парламент ще не вирішив цього питання.

Державний комітет у справах національностей і релігій (Держкомнацрелігій) здійснює управління реєстраційним процесом. Представники кількох конфесій висловили задоволення роботою, проведеною Держкомнацрелігій у звітному періоді. 15 квітня 2009 р. Держкомнацрелігій, керівництво Духовного управління мусульман Криму, Духовне управління мусульман України «Умма» та Управління незалежних мусульманських громад України сформували Раду представників духовних управлінь і мусульманських центрів України. Ця Рада являє собою дорадчий орган, створений з метою сприяння діалогу між мусульманськими організаціями та владою.

Закон суворо обмежує діяльність іноземних релігійних організацій та чітко окреслює дозволені види діяльності для священнослужителів, проповідників, учителів та інших зарубіжних представників іноземних релігійних організацій; проте не надходило жодних повідомлень про те, що влада застосовувала цей закон, аби обмежити діяльність таких релігійних організацій. Візи іноземним релігійним діячам видаються за наявності у них запрошення від зареєстрованих у країні релігійних організацій і дозволу органів влади. Іноземні релігійні діячі можуть проповідувати, виконувати релігійні обряди чи практикувати інші форми релігійної діяльності «лише в тих релігійних організаціях, які запросили їх до країни, і з офіційного дозволу того органу влади, який зареєстрував установчі документи та статuti відповідної релігійної організації». Церква Ісуса Христа святих останніх днів висловила занепокоєння цими новими процедурами, які, на її думку, обмежують можливості тих іноземних релігійних діячів, які постійно проживають в Україні, здійснювати зарубіжні поїздки. За твердженням цієї церкви іноземні релігійні діячі, які офіційно подовжували свої візи понад початковий 90-денний строк, зазнавали труднощів з Державною прикордонною службою при повторному в'їзді в країну. Держкомнацрелігій пояснив, що жодних змін у візовій політиці чи будь-яких намірів дискримінувати іноземних релігійних діячів не було. За твердженням влади протягом звітної періоду жодному іноземному релігійному діячеві не було відмовлено у візі.

За законом релігія не може входити до складу навчальної програми в державних школах. Члени Всеукраїнської Ради церков і релігійних організацій продовжували наполягати на внесенні до цього закону змін, які дозволили б релігійним організаціям утримувати власні приватні освітні заклади, де додатково до засвоєння світської навчальної програми учні б виховувалися в дусі релігійних цінностей організації-засновника.

20 жовтня 2008 р. Міністерство науки та освіти сформувало Громадську раду з питань співпраці з церквами та релігійними організаціями. Ця дорадча рада, до складу якої увійшли представники релігійних організацій та експерти, обговорювала шляхи розширення діалогу міністерства з релігійними організаціями, внесення можливих змін до законів та повного визнання державою теології як академічної дисципліни.

З'явилися більш відчутні результати виконання Президентського указу (2005 р.) про включення до шкільних програм навчальних курсів «релігійної етики». На перших порах

його виконання на загальнодержавному рівні відбувалося навмання, а згодом гальмувалося через брак необхідного законодавства і занепокоєння іудейських та мусульманських лідерів тим, що ці навчальні курси базуються лише на християнському віровченні. У червні 2009 р. Міністерство освіти та науки повідомило про збільшення числа середніх шкіл, в яких учням пропонуються факультативні курси «Основи християнської етики», «Основи релігійної етики» та «Основи ісламської культури Криму».

Згідно з законом зареєстровані релігійні організації мають привілейований статус як єдині організації, яким дозволено домагатися повернення об'єктів комунальної власності, конфіскованих радянським режимом. Аби повернути конфісковане майно, релігійні громади повинні звертатися до регіональних органів влади. Хоча розгляд заяви про повернення майна має бути завершений протягом одного місяця, нерідко він триває набагато більше часу.

15 січня 2009 р. Парламент прийняв зміни до законодавства, які надають зареєстрованим релігійним організаціям право постійно користуватися земельними ділянками, які є об'єктами державної та комунальної власності, на рівних правах з державними та комунальними підприємствами, НУО та організаціями інвалідів.

Обмеження свободи віросповідання

Влада загалом поважала на практиці свободу віросповідання. Протягом звітного періоду не відбулося жодних змін у ситуації щодо забезпечення владою релігійної свободи.

Духовне управління мусульман України повідомило про певні труднощі з реєстрацією нових релігійних громад у Криму, спричинені, на його думку, політичною упередженістю окремих органів місцевої влади.

Представники УПЦ-МП повідомили, що у квітні 2009 р. УПЦ-КП незаконно захопила Спасо-Преображенську церкву в селі Беево Сумської області після того, як директор місцевого фермерського господарства в односторонньому порядку вирішив, що церква повинна належати УПЦ-КП. Директор мотивував своє рішення тим фактом, що йому особисто не подобається священик УПЦ-МП. Представники УПЦ-КП відкинули це звинувачення.

Члени Меджлісу та кримські правозахисні групи продовжували критикувати уряд Криму за те, що він дозволив школам використовувати підручники, де міститься підбурлива та історично неправдива інформація про кримськотатарських мусульман, попри обіцянки залагодити цю проблему. Кримські татари заявляли, що внаслідок дискримінації з боку посадових осіб, якими є переважно етнічні росіяни, їм відмовляють у влаштуванні на роботу в органах місцевої адміністрації. Вони також твердили, що в Криму провадяться пропагандистські кампанії – особливо силами так званих «російських козаків» – які розпалюють вороже ставлення до татар серед інших жителів Криму. Що стосується різних інцидентів за участю кримських татар, в яких тісно переплітаються етнічні та релігійні причини, то багато з них важко віднести до категорії суто етнічної чи релігійної

нетерпимості.

Релігійні організації, зокрема Всеукраїнська Рада церков і релігійних організацій скаржилися на те, що їхні організації не звільняються від сплати податку на додану вартість, незважаючи на всі прохання надати їм більш сприятливого статусу.

УПЦ-МП та УГКЦ висловлювали занепокоєння тим фактом, що закон не передбачає можливості надання статусу «юридичної особи» релігійним об'єднанням національного рівня. Відсутність такого статусу може ускладнювати вирішення претензій на церковне майно при переході релігійних громад до іншої конфесії. Втім, УПЦ-МП не вбачає потреби в наданні релігійним організаціям статусу юридичної особи у майбутньому законодавстві.

Члени багатьох релігійних громад повідомляли про труднощі, яких вони зазнавали при вирішенні з органами міської влади Києва та інших великих міст питань про надання дозволів на купівлю землі, будівництво чи оренду офісних приміщень. Втім, з такими ж проблемами стикалися не одні лише релігійні групи, і в багатьох випадках вони можуть пояснюватися радше фінансовими причинами, ніж упередженим ставленням до тієї чи іншої релігійної громади.

Об'єднання комітетів у справах євреїв колишнього Радянського Союзу міста Львова продовжувало звертатися до міської адміністрації з проханнями забезпечити юридичний захист колишньої міської синагоги «Туре Захав» і прилеглих до неї історичних будинків. Місто у відповідь заявляло, що очікує на висновки археологічних досліджень, які б підтвердили історичну автентичність цих споруд.

2 вересня 2008 року єврейська громада у Вінниці досягла домовленості з міською адміністрацією щодо риття котловану під спорудження будинку на місці колишнього міського єврейського цвинтаря. Місто здійснило перепоховання останків, викопаних у ході земляних робіт. Проте єврейська громада вимагає від міської влади виконати обіцянку мера і спорудити огорожу навколо цвинтаря з метою його кращого захисту.

Представники УПЦ-МП у Львівській області продовжували скаржитися на те, що органи місцевої влади у містах Стрий, Жидачів, Миколаїв та Пустомити відмовляються виділити землю під будівництво церков. Представники УПЦ-МП в Івано-Франківській області заявили, що місцева влада міста Долина не надала парафії Св. Іоанна Хрестителя дозволу на будівництво церкви.

Духовне управління мусульман України поскаржилося на те, що хоча міська влада Києва виділила на одному з міських кладовищ ділянку для поховання мусульман, на ній з'явилися християнські поховання, а отже мусульманська громада все ще не має належного місця на своїх поховань.

У серпні 2008 року єврейська громада знову поскаржилася на те, що відкритий Краківський ринок у Львові знаходиться на місці старого єврейського кладовища, і періодичне провадження тут земляних робіт з метою встановлення нових торгових кіосків порушує святість цього місця. Вони закликали міську адміністрацію перенести

ринку в інше місце. Місто запропонувало розбити у 2010 році меморіальний парк на ще не забудованій частині кладовища, але при цьому пояснило, що не зможе перенести ринок деінде через те, що деякі ринкові споруди належать приватним особам.

Представники УГКЦ скаржилися на те, що міська рада Ялти відмовилася вирішити питання про виділення земельної ділянки під будівництво єдиної в місті греко-католицької церкви. Вони також повідомили про небажання органів муніципальної влади Києва, Київської області, Сімферополя, Євпаторії та Житомира надати земельні ділянки для спорудження церков.

Представники мусульман у Сімферополі критикували міську раду за відмову виділити землю під будівництво нової центральної мечеті. 30 квітня 2009 року президент Ющенко підписав указ, яким дав розпорядження Раді міністрів Автономної Республіки Крим вирішити проблему виділення землі. Міська рада Сімферополя продовжувала затягувати вирішення цього питання.

Не втратила своєї актуальності проблема повернення об'єктів комунальної власності, конфіскованих радянським режимом. Повільні темпи реституції були почасти зумовлені скрутним економічним становищем у країні, яке обмежувало можливість виділення коштів на переселення теперішніх мешканців конфіскованих церковних будинків. До того ж задоволення реституційних претензій християнських, іудейських і мусульманських громад ускладнювалося внутрішніми суперечками стосовно окремих об'єктів.

Держкомнацрелігій оголосив, що переважна більшість будинків і об'єктів уже повернута релігійним організаціям, а ситуація з рештою конфіскованих об'єктів ускладнюється тим фактом, що зараз їх займають державні установи, або вони є історичними пам'ятками чи передані у приватну власність. Держкомнацрелігій вказав, що зараз бракує державних коштів, аби профінансувати переведення до інших приміщень тих організацій, які зараз займають ці будинки. Держкомнацрелігій також відзначив, що реституційні претензії часто підпадають під юрисдикцію органів місцевої влади.

Деякі спостерігачі висловлюють сумніви щодо ефективності та прозорості роботи Міжвідомчої комісії з питань повернення майна релігійним організаціям. Усі провідні релігійні організації закликали уряд запровадити прозорий правовий процес розгляду вимог щодо реституції майна. Всеукраїнська Рада церков і релігійних організацій продовжувала закликати Парламент до впровадження мораторію на приватизацію та продаж конфіскованих у минулому культових споруд, які зараз перебувають у державній чи комунальній власності, але Парламент досі не прийняв такого закону. Влада також відзначила, що повільні темпи будівництва нових культових споруд не відповідають неухильному зростанню числа релігійних громад у розмірі 2-3% на рік.

За даними Держкомнацрелігій, у 2009 році релігійним громадам були передані у власність або постійне користування 195 об'єктів (тобто будинків або частин будинків). Ці об'єкти були або запроектовані, або пізніше використовувалися як культові споруди.

Караїмська громада Києва продовжувала вимагати повернення будинку кенаси (молитовні), який з радянських часів використовується як Будинок актора. За

інформацією Держкомнацрелігій Київська міська адміністрація не має наміру повертати цей об'єкт.

Представники Релігійного об'єднання громад прогресивного іудаїзму України скаржилися на постійні труднощі з міськими адміністраціями Києва та Харкова у вирішенні питань про повернення конфіскованого майна.

Станом на кінець звітної періоду влада так і не передала римо-католицькій церкві права власності на собор св. Миколая та будинок колишньої єпископської резиденції в Києві. Проте вона дозволила католикам правити в соборі ранкові меси щодня, по вихідних днях і у дні великих релігійних свят. Представники церкви також висловили розчарування тим, що так і не були задоволені їхні претензії щодо реституції будівель, які в минулому належали костьолу св. Олександра в Києві, і, за їхнім твердженням, були неправомірно приватизовані у 1990-х рр., а також заяв про реституцію об'єктів у Дніпропетровську, Львові, Миколаєві, Одесі, Севастополі та Сімферополі.

Римо-католицька громада Дніпропетровська поскаржилася на те, що у 1998 році приватна компанія незаконно отримала у власність костьол св. Йосифа, і в 2008 році під час реалізації проекту зносу завдала споруді пошкоджень. Вони вимагають, аби влада посприяла поверненню цієї будівлі релігійній громаді. 25 червня 2009 р. Дніпропетровський обласний господарчий суд ухвалив, що законним власником костьолу св. Йосифа є парафія св. Йосифа, і наказав компанії передати споруду релігійній громаді. За словами представників парафії міська адміністрація виступила в суді як третя сторона, посприявши поверненню костьолу.

Представники УГКЦ повідомили, що міські власті Львова досі не повернули церкві будівель, прилеглих до собору св. Юра. Місцеві урядовці заявили, що влада на має грошей на переселення дванадцяти з лишком сімей, які проживають у цих будинках ще з радянських часів.

Пресвітеріанська громада Одеси заявила, що продовжує зазнавати труднощів із поверненням їй історичної будівлі церкви через те, що міський та обласний суди надалі ігнорують рішення суду вищої інстанції про виселення звідти акторської гільдії, яка ще з радянських часів займає частину будинку. У травні 2008 року пресвітеріанська громада подала свою справу на розгляд до Європейського суду по правах людини. Станом на кінець звітної періоду суд прийняв цю справу до розгляду, але ще не виніс по ній рішення.

Тривають суперечки між УПЦ-МП та УПЦ-КП про долю Свято-Троїцької церкви в селі Рохманів Шумського району Тернопільської області, незважаючи на винесену в серпні 2006 року ухвалу Вищого Адміністративного суду, згідно з якою законним користувачем церкви була визнана парафія УПЦ-МП.

Сільська рада села Язловець Тернопільської області відмовилася виконати розпорядження Тернопільської обласної державної адміністрації від 2002 року про повернення римо-католицькій церкві місцевого римо-католицького жіночого монастиря. 7

жовтня 2008 року Львівський апеляційний адміністративний суд підтвердив право власності монастиря на цей будинок.

За повідомленнями представників римо-католицької громади в Одесі органи влади надалі відмовлялися сприяти поверненню приміщення Одеської римо-католицької семінарії, яке було конфісковане радянським режимом.

Представники мусульманської громади відзначили повільні темпи реституції об'єктів комунальної власності. Лідери мусульманської громади скаржилися, зокрема, на те, що досі залишається невирішеним питання повернення 118-річної мечеті в Миколаєві, знаменитої мечеті у Дніпропетровську, 150-річної мечеті у кримському містечку Масандра, мечеті в Ялті, а також залишків мечеті XVIII століття в місті Алушта на Кримському узбережжі.

У лютому 2007 року Житомирський обласний архів за згодою Державного архіву наказав вилучити сувої Тори, що належать єврейській громаді Житомира. У березі та квітні 2009 року деякі фрагменти сувоїв, більшість із яких не підлягала реставрації, були повернуті єврейській громаді. Станом на кінець звітного періоду переважна більшість уцілілих сувоїв Тори зберігалася в Державному архіві.

Порушення свободи віросповідання

Не надходило жодної додаткової інформації стосовно інциденту, який за повідомленням Місіонерського євангельського центру «Слово життя», стався в листопаді 2007 року. Тоді невідомий чоловік, який з'явився разом з міліціонерами, під час виселення Центру з приміщення за судовим наказом погрожував його представникам пістолетом, а міліція погрозувала посадити спостерігачів у тюрму, якщо ті нададуть розголосу цьому інциденту.

Не відбулося жодних нових подій після збройного рейду міліції на церкву п'ятидесятників у Євпаторії під час богослужіння (серпень 2007 року).

Не надходило жодних повідомлень про осіб, ув'язнених або затриманих через їхні релігійні переконання.

Примусове навернення у віру

Не надходило жодних повідомлень про примусове навернення у віру, в тому числі про малолітніх громадян США, які були викрадені чи незаконно вивезені з території Сполучених Штатів, або про відмову таким громадянам у поверненні до Сполучених Штатів.

Покращення стану справ або позитивні явища у сфері свободи віросповідання

10 червня 2009 року Кабінет Міністрів видав постанову, яка дозволила УПЦ-КП провадити щоденні богослужіння у Свято-Михайлівському соборі Свято-Михайлівського

монастиря, а УПЦ-МП – в Успенському соборі Києво-Печерської лаври.

10 червня 2009 року Кабінет Міністрів схвалив пропозиції Фонду державного майна та Львівської обласної державної адміністрації щодо повернення римо-католицькій церкві будівлі колишньої Львівської духовної семінарії.

22 квітня 2009 року Кабінет Міністрів дозволив Патріархії УАПЦ проводити щоденні богослужіння в Андріївській церкві Києва.

15 квітня 2009 року Кабінет Міністрів видав постанову про фінансування модернізації програмного забезпечення з метою спрощення процедури видачі іноземних паспортів тим громадянам, які з релігійних мотивів відмовляються отримати ідентифікаційний податковий номер.

25 березня 2009 року Кабінет Міністрів знизив тарифи орендної плати для тих релігійних організацій, які користуються об'єктами державної власності, на 45% порівняно з аналогічними тарифами для комерційних організацій. Це зниження тарифів залишається чинним до 1 січня 2010 року.

У Луцьку органи місцевої влади відреагували на вмотивоване занепокоєння проблемою безпеки місцевої синагоги, спорудивши огорожу навколо будинку і передавши його у власність єврейській громаді, яка до того часу його орендувала.

У квітні 2009 року Дніпропетровська державна обласна адміністрація видала постанову про повернення Свято-Троїцького собору у власність УПЦ-МП.

15 січня 2009 року Парламент ухвалив зміни до законодавства, які надають зареєстрованим релігійним організаціям право постійно користуватися земельними ділянками, що знаходяться в державній та комунальній власності.

Держкомнацрелігій спільно з Міністерством закордонних справ, Міністерством внутрішніх справ, Державною прикордонною службою, Державною митною службою, Державним комітетом туризму та іншими відомствами забезпечували підтримку масового паломництва євреїв до Умані, на місце поховання рабина Цадика Нахмана, засновника Брацлавського руху хасидів. За даними Держкомнацрелігій у вересні 2008 року Умань відвідали понад 15000 хасидів з 20 країн світу. Дедалі більше число єврейських паломників відвідує місця поховання видатних духовних лідерів у Меджибожі, Бердичеві та Гадячі.

Розділ III. Ситуація з пошануванням релігійної свободи в суспільстві

Була зафіксована низка інцидентів із пошкодженням майна, а також актів насильства проти осіб через їхню приналежність до тієї чи іншої конфесії, віросповідання або релігійну практику.

Протягом звітного періоду залишалася актуальною проблема антисемітського

насильства, як складова частина загального зростання числа насильницьких злочинів з мотивів ненависті. За даними Конгресу національних громад і Асоціації єврейських організацій та громад України (Ваад), у 2008 році чотири особи стали жертвами антисемітських нападів, хоча й без смертельних випадків.

13 вересня 2008 року група молодиків, вигукуючи антисемітські образи, напала на вінницького рабина Шауля Горовиця, його молодого сина і друга. Міліція заарештувала нападників. Місцевий суд присудив їх до сплати штрафу за скоєння «хуліганства».

Мали місце кілька випадків ненавистницьких промов проти осіб єврейської національності, єврейських організацій та інших груп.

Церкви, синагоги, кладовища та меморіали неодноразово ставали об'єктами актів вандалізму. У липні 2008 року кримська міліція затримала трьох студентів за звинуваченням в оскверненні християнського кладовища. За період з квітня 2007 р. до березня 2008 р. підозрювані вчинили вісім актів вандалізму на кладовищі у Сімферопольському районі.

17 червня 2009 року міністр внутрішніх справ Юрій Луценко дав міліції вказівку більш ретельно розслідувати факти вандалізму на цвинтарях. За період з січня до червня 2009 року міліція зареєструвала 619 випадків кладовищенського вандалізму, повідомив міністр.

25 травня 2009 року невстановлені зловмисники намалювали свастики на стінах Єврейського благодійного центру у Феодосії. Представники Центру вважають, що відсутність прогресу в розслідуванні цього випадку зумовлена поблажливим ставленням місцевої міліції до попередніх антисемітських інцидентів.

6 травня 2009 року невстановлені зловмисники підпалили церкву Св. Ольги УПЦ-КП в Маріуполі. Міліція продовжує розслідувати цей інцидент.

1 травня 2009 року невстановлені вандалі підпалили вхідні двері церкви УПЦ-МП в селі Межиріч Сумської області. Місцеві власті розслідують цей інцидент.

7 квітня 2009 року вандалі зруйнували хрест, установлений представниками УПЦ-КП на місці майбутньої реконструкції Успенської церкви в Охтирці.

19 лютого 2009 року невстановлені зловмисники повалили хрест, установлений при вході до римо-католицького костельу Св. Йосифа у Дніпропетровську.

8 лютого 2009 року вандалі намалювали антирелігійні графіті на стінах Преображенського собору УПЦ-МП в Прилуках Чернігівської області. У березні міліція затримала чотирьох підозрюваних.

4 грудня 2008 року вандалі розбили вікна в Рівненській синагозі. Особи вандалів не були встановлені, і станом на кінець звітної періоду слідство триває.

15 жовтня 2008 року група молодиків розбила вікна офісу Єврейського агентства в Чернігові. Станом на кінець звітного періоду слідство триває.

Антисемітські статті часто друкувалися на сторінках невеличких видань і бюлетенів, проте в центральній пресі матеріали такого змісту публікувалися рідко. Міжрегіональна академія управління персоналом (МАУП, яка в минулі роки публікувала понад 90% антисемітських публікацій) значно скоротила їх тиражі. Протягом 2008 року дослідники зафіксували 53 антисемітські публікації у великих друкованих виданнях, порівняно з 547 у 2007 році. Асоціація єврейських організацій і громад України вважає, що це різке скорочення було зумовлене кількома факторами, зокрема політичним, адміністративним та суспільним тиском на МАУП з боку НУО, політичних партій, окремих політиків та влади; а також тим фактом, що МАУП прогала багато судових справ, і втратою потенційних студентів через погіршення її репутації.

Лідери єврейської громади в Херсоні постійно скаржилися на те, що депутат міської ради Сергій Кириченко провадить антисемітську пропаганду. Кириченко часто виступав у місцевій радіопрограмі «Вік», звинувачуючи євреїв у пограбуванні українського народу і змові з метою уярмлення українців і знищення слов'ян.

Влітку 2008 року Служба безпеки України (СБУ) викрила змову очолюваної колишнім кіровоградським міліціонером групи ультраправих екстремістів з метою підризу Кіровоградської хоральної синагоги. Представники місцевого управління СБУ заявили, що лідери цього угруповання вивчали літературу про нацистську Німеччину та Гітлера і планували напади на місцевих євреїв. Повідомляється, що ця група також планувала нападати на іноземців. Члени угруповання були затримані, але згодом звільнені, отримавши попередження від правоохоронців, що їхні протиправна діяльність буде переслідуватися за законом. 7 жовтня 2008 року ЗМІ повідомили про те, що СБУ передала цю справу для подальшого розслідування в Кіровоградську прокуратуру.

У лютому 2009 року в Луцькій синагозі був знайдений саморобний вибуховий пристрій. Слідчі встановили, що цей пристрій містив вибухівку, але не був з'єднаний з детонатором. Єврейська громада виступила з вимогою провести вичерпне розслідування цього інциденту.

22 листопада 2008 року представники Товариства (колишніх) радянських політв'язнів і репресованих Полтавської області звели сім дерев'яних хрестів на земельній ділянці, призначеній для спорудження синагоги. За твердженнями групи, ці хрести були поставлені в пам'ять річниці сталінського Голодомору, і вони не знали, що ця ділянка була виділена під синагогу. Рабин Йосиф Іцхак Сегал назвав цей акт провокацією, вчиненою з метою розпалювання релігійної ненависті в місті. Полтавська мерія охарактеризувала цей акт як несанкціонований і незаконний.

Тривала суперечка між УПЦ-КП та УАПЦ щодо права власності на Свято-Георгіївську церкву в Одесі. Ця суперечка виникла внаслідок рішення протоієрея церкви перейти з УПЦ-КП до УАПЦ.

Прихильники УПЦ-МП в Чернігові продовжували протестувати проти прийнятого у 2006 році рішення Чернігівської обласної державної адміністрації про передачу церкви Св. Катерини (яка використовувалася як музей) до відання УПЦ-КП. У грудні 2008 року Чернігівська міська рада зробила спробу послабити соціальну та релігійну напругу навколо цього питання, заборонивши передачу церкви УПЦ-КП і видавши наказ про збереження її музейного статусу.

Влада продовжувала сприяти поглибленню міжконфесійного взаєморозуміння, проводячи часті консультації з Всеукраїнською Радою церков і релігійних організацій, яка представляє понад 90% релігійно-активного населення. У квітні 2009 року Міністерство оборони та провідні релігійні групи сформували Раду пастирської підтримки. 4 червня 2009 року провела своє інаугураційне засідання Громадська рада при Міністерстві охорони здоров'я з питань співпраці з Всеукраїнською Радою церков і релігійних організацій.

Розділ IV. Політика Уряду США

Уряд США обговорює питання свободи віросповідання з владою та релігійними лідерами України в контексті своєї загальної політики сприяння правам людини.

Посол США, інші співробітники посольства, а також посадові особи у Вашингтоні провадили постійний діалог з владою та релігійними лідерами України, підтримуючи тісні контакти зі служителями культу, світськими релігійними лідерами та НУО, які стоять на сторожі свободи віросповідання. Посольство відстежувало розвиток подій у сфері свободи віросповідання та збереження культурної спадщини, в тому числі стан справ навколо єврейських кладовищ в Умані та Володимирі-Волинському, а також уважно стежило за випадками дискримінації татар у Криму. Американські урядовці порушували питання щодо свободи віросповідання та проявів антисемітизму в ході контактів з Міністром внутрішніх справ і Міністром юстиції, Міністерством іноземних справ, Генеральною прокуратурою, Секретаріатом Прем'єр-міністра, Секретаріатом Президента та посадовими особами місцевих органів влади. Посол та інші американські посадовці високого рангу, в тому числі Спеціальний посланець з моніторингу та протидії антисемітизму теж висловлювали свою стурбованість з приводу антисемітської u1087 пропаганди та публікацій Міжрегіональної академії управління персоналом безпосередньо в розмовах у Міністерстві іноземних справ, Кабінеті Міністрів, Міністерстві науки та освіти та посольстві України у Вашингтоні. Посол та інші співробітники посольства зустрічалися з членами кримськотатарської спільноти з метою з'ясування питань, які турбують громаду.

Протягом усього звітної періоду Посол порушував ширші питання повернення релігійним громадам об'єктів комунальної власності та збереження культурної спадщини під час особистих зустрічей та в листуванні з урядовцями найвищого рангу. Співробітники посольства мали зустріч із заступником мера Львова, щоб з'ясувати причини скарг з приводу спорудження готелю на місці колишньої синагоги (зруйнованої в роки Голокосту) можливого руйнування тих історичних будівель, які ще збереглися, і стану речей з історичним єврейським кладовищем, розташованим на території Краківського

ринку.

Посол зустрівся з лідерами єврейських та ісламських громад, а співробітники посольства мали зустрічі з релігійними лідерами Києва, Одеси та Криму для того, аби краще зрозуміти проблеми їхніх громад.

Співробітники посольства продовжували підтримувати тісні контакти не лише зі священнослужителями, але й зі світськими лідерами релігійних громад і представниками таких релігійних організацій соціальної допомоги, як «Карітас», Американський єврейський об'єднаний розподільчий комітет (Джойнт) і Національна конференція у справах радянських євреїв. Посольство продовжувало по мірі необхідності втручатися з метою відстоювання прав іноземних релігійних діячів згідно з належними правовими процедурами.

[Опубліковано Державним департаментом США 26.10.2009 року](#)

Інститут релігійної свободи, м.Київ

www.irs.in.ua теги: [США](#)